

Konflikt eller kuriososa?

Om representasjon av den samiske minoriteten i majoritetsmediene i Norge

ELI SKOGERBØ

Spørsmålet om hvordan nyhetsmediene representerer minoriteter og sosiale grupper som ikke hører til blant samfunnets eliter, har lenge vært sentralt i medievitenskapen. Det er finnes flere studier av representasjon av etniske og kulturelle minoriteter i majoritetsmedier (se f.eks. Husband 1994, Brune 1998, Mo 1999), og det er et generelt funn at minoriteter underrepresenteres, men også marginaliseres på flere andre måter. Disse funnene danner utgangspunkt for spørsmålene som blir stilt i denne artikkelen.

Artikkelen drøfter resultater fra et prosjekt¹ om medier og mediebruk i den samiske befolkningen i Norge. Blant problemstillingene som belyses er *spørsmålet om hvordan samer og samiske saker framstilles i ikke-samiske medier*, altså i det vi kan kalle majoritetssamfunnets medier. Hvilke saker får dekning i hvilke medier, og hvordan framstilles eller representeres den samiske befolkningen? For å få et bilde av dette, valgte vi å gjennomføre en bredt anlagt innholdsanalyse av 19 aviser fra seks norske fylker (Finnmark, Troms, Nordland, Nord- og Sør-Trøndelag, samt Oslo). I materialet inngår også NRKs distriktsnyheter for Nord-Norge, *Nordnytt* og for Midt-Norge, *Midnytt*, samt i de daglige nyhetssendingene i NRK og TV2.

Materialet er hentet fra i to utvalgte uker i februar og mars 1999 der vi kunne forvente ulik mengde dekning av samiske saker. I den første uken hadde Sametinget en av sine fire årlige plenumsamlinger, og vi antok at denne begivenheten ville forårsake mediedekning i medier som vanligvis ikke dekket samiske forhold. I den andre uken skjedde ingen slike ting, og derfor regnet vi

med at det som ble dekket i denne uken ville være et uttrykk for "normaltilstanden" i den grad man kan bruke et slikt uttrykk. Kun saker som omhandler samiske forhold er kodet, og det er derfor ikke mulig ut fra denne analysen å si noe om hvor stor andelen av samiske saker er i forhold til mediens totale dekning i den perioden vi har undersøkt. Det vi imidlertid kan si noe om, er mediens dekning i forhold til hverandre.

Før vi går inn på resultatene fra analysen, er det nødvendig å plassere prosjektet i tid og rom ved å gi en oversikt over den samiske befolkningen, og over den rettighetsdebatten som foregår i Norge og som i en viss grad preget mediens innhold på det tidspunktet materialet ble samlet inn.

Det samiske folket

Den samiske urbefolkningen er fordelt på fire stater, Norge, Sverige, Finland og Russland. Den største gruppen finnes i Norge, hvor man regner med at det finnes ca 30-50 000 samer, mens det i Sverige bor ca 20 000, i Finland 8-10 000 og i Russland omkring 2 000.² Samisk er et finsk-ugrisk språk, delt opp i flere dialekter eller språk, som bare delvis er gjensidig forståelige. I Norge brukes nord-samisk, lulesamisk, sørsamisk og østsamisk, eller skoltesamisk som det også kalles, men de tre sistnevnte er svært små sammenlignet med nord-samisk. Utstrekningen av det samiske territoriet er en viss grad omstridt både i dag og historisk tid (Zachrisson 1997).

De samiske kjerneområdene i regnes i Norge som Indre Finnmark, men det tradisjonelt samiske området strekker seg helt fra grensen mot Russland til de nordlige delene av Engerdal i Øst-Norge, dvs. gjennom fylkene Finnmark, Troms, Nordland,

---

Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo, Postboks 1093 Blindern, NO-0317 Oslo

Nord- og Sør-Trøndelag til Hedmark. I Sverige strekker området seg fra grensene mot Norge og Finland i nord og øst, gjennom de vestlige deler av nord- og midt-Sverige til Idre i Dalarna. I Finland er det samiske området konsentrert til de nordlige delene av Sámi Leana (Lapplands län), mens det på russisk side er konsentrert til enkelte mindre områder (Lujávri/Lovozero). I de nordiske landene ble samene fra 1700 – 1800-tallet og helt fram til 1960-tallet utsatt for en relativt hardhendt assimilasjonspolitikk, noe som bidro til at samisk språk forsvant fra store deler av de samiske områdene. Erfaringene med statlig assimilasjonspolitikk og følgende tap av språk og kultur er felles for hele den samiske folkegruppen, men våre data er av kapasitets- og politiske hensyn kun samlet inn i Norge, og våre resultater er derfor også kun gyldige for situasjonen i Norge. Resten av artikkelen er derfor avgrenset til å diskutere hvordan det samiske representeres i norske medier.

Samisk mobilisering og samisk rettighetsdebatt

Fra slutten av 1970-tallet har det vært økende oppmerksomhet rundt samisk kultur og identitet, en prosess som ble forsterket av striden om utbyggingen av Altaelva i 1979-80. Denne striden utløste en anerkjennelse av samene som urbefolkning i Norge, og var den viktigste indirekte årsaken til at det ble nedsatt et offentlig utvalg for vurdering av samiske rettigheter, det såkalte Samerettsutvalget, i 1980. Samerettsutvalgets første utredning, *Om samenes rettsstilling*, kom i 1984 (NOU 1984: 18), og ble fulgt opp av Sameloven og vedtaket om opprettelsen av et eget folkevalgt sameting i 1987. Det første Sametinget ble åpnet i 1989, og er nå inne i sin fjerde periode. Sametinget har rådgivende myndighet overfor norske styresmakter.³

Samerettsutvalget satt sammen i 16 år før det leverte sin andre og endelige utredning, *Naturgrunlaget for samisk kultur*, i 1997 (NOU 1997: 4). Utvalget skulle ”gi en historisk redegjørelse for hvilke rettsoppfatninger og rettsregler som har gjort seg gjeldende når det gjelder retten til og bruken av land og vann i områder med samisk befolkning i den utstrekning det er nødvendig for å klarlegge gjeldende rett og legge fram forslag til nye løsninger” (NOU 1997: 4). I denne omgangen behandlet Samerettsutvalget bare forvaltningen av retten til land og vann i Finnmark, og ikke i andre samiske områder. Situasjonen i Finnmark er spesiell fordi det er den norske stat som har vært ansett som eier

av mesteparten av fylkets grunn, etterat området ble kolonisert fra 1600-tallet og framover.

Samerettsutvalget fremmet forslag om ny forvaltning av grunnen i Finnmark, altså om hvordan rettighetene til land og vann i fylket skulle forvaltes og fordeles mellom den samiske og den øvrige befolkningen. Utvalget foreslo at det skulle etableres et eget forvaltningsorgan med medlemmer utpekt av Sametinget og fylkestinget, men greide ikke å legge fram et felles forslag om hvordan organet skulle settes sammen. Disse problemene reflekterer hvor kontroversielt spørsmålet om samiske rettigheter er, og innstillingen har også utløst debatt både innad i det samiske samfunnet og mellom representanter for den norske og den samiske folkegruppen.⁴ Ettersom den har vært ute til politisk høring i løpet av 1998 og 1999, gjenspeiles denne debatten i vårt datamateriale, ved at samerettsutvalgets innstilling utgjør den største enkeltkategorien av temaer som omhandler samiske forhold i ikke-samiske nyhetsmedier. Det er imidlertid først og fremst avisene og Nordnytt som formidler denne debatten. Verken Midtnytt eller de to nasjonale nyhetssendingene reflekterer rettighetsdebatten.

Dekning av minoriteter i majoritetsmedier

Som nevnt i innledningen, er dekning og representasjon av minoriteter i majoritetsmedier et relativt stort internasjonalt forskningsfelt, og det finnes en del studier som dokumenterer at minoriteter systematisk underrepresenteres, eller representeres på bestemte måter i majoritetsmediene. En gjennomgående tendens er at minoriteter blir marginalisert og presentert mindre nyansert enn majoritetsbefolkningen, og at bildet som presenteres inneholder flere klisjeer og flere stereotyper. Dette bildet finner vi i norske og skandinaviske studier på dette området, men felles for de studiene vi har hatt tilgang til er at det stort sett er representasjon av ikke-europeiske *innvandrere* og ikke av urfolk eller ’nasjonale minoriteter’ som har vært studert (Mo, 1999, Lindstad og Fjeldstad 1999; Brune 1998, Førland og Tveiten 1998; Brox 1991 m.fl.).

Økt oppmerksomhet om flernasjonale samfunn

Til tross for at både Danmark, Norge, Sverige og Finland alltid har vært flernasjonale stater med relativt store språklige og etniske minoriteter innen-

for sine grenser, har dette forholdet i relativt liten grad opptatt nordiske medieforskere.⁵ Det finnes en del litteratur om medietilbud til og mediebruk blant samer (se f.eks. Varsi 1983, Hætta 1984, 1986, 1988, Ottosen 1997, Solbakk 1997, Solbakk og Solbakk 1999 m.fl.), men det var først med innvandringen fra ikke-europeiske land at representasjonen av minoriteter i majoritetsmedier ble et tema i den nordiske medieforskningen.

I denne undersøkelsen antar vi at det av historiske, kulturelle og politiske årsaker er forskjeller i representasjonen av samer og andre minoritetsgrupper, som innvandrere fra ikke-europeiske land. For det første har samene kulturell og politisk status som *urfolk*, selv om det er strid om hvor omfattende rettigheter som følger av denne. Mediepolitisk gir dette seg uttrykk i at den samene både har rett til og har fått etablert et mer omfattende medietilbud enn andre etniske og språklige minoriteter i Norge. Den norske lisensfinansierte allmennkringkasteren, NRK, har hatt sendinger på samisk siden 1946, og *NRK Sámi Radio* sender i 2000 nesten seks timer om dagen, litt avhengig av ukedag. Produksjon av program på samisk er også en del av allmennkringkastingsforpliktelsene som også er pålagt de private, reklamefinansierte kanalene TV2 og P4. Disse stasjonene har konsesjon for å sende henholdsvis fjernsyn og radio på det landsomfattende jordbundne kringkastingsnett. Etter å ha ignorert disse påleggene i flere år, har begge kanalene fra høsten 1999 fått et visst samiskspråklig tilbud: TV2 sender barneprogram dubbet eller tekstet til samisk, mens P4 har en kort daglig nyhetsending. Fra 1987 har også pressetøtten til samiske aviser vært samlet i en egen post på statsbudsjettet.

Både den samiske rettighetsdebatten og de ulike mediepolitiske tiltakene er nedfelt i politiske dokumenter og standpunkter som burde være rimelig godt kjent. Som en utgangshypotese forventer vi derfor at den økende erkjennelsen av samene som historisk minoritet, opprettelsen av en rekke samiske institusjoner og nedfellelsen av samiske rettigheter i lover og regler, til en viss grad preger mediedekningen. Videre antar vi at den samiske befolkningen av historiske årsaker i sterkere grad enn "nye" minoriteter oppfattes som en mer eller mindre selvfølgelig del av den norske staten og det norske samfunnet, til tross for at forholdet mellom folkegruppene langt fra er konfliktfritt. Dette gjelder spesielt i de tre nordlige fylkene, Nordland, Troms og Finnmark der den samiske befolkningen er størst, og hvor en del kommuner er erklært samiske, og derfor to- eller trespråklige.⁶ Det er der-

for rimelig å tro at mediernes framstilling av befolkningen i områder som historisk er mer eller mindre samiske, vil være mer preget av dekning av lokale saker enn av 'eksotifisering' eller stereotypisering, altså at saker som omhandler ulike aspekter av det samiske samfunnet rapporteres mer rutinemessig enn det som rapporteres fra studier av "nye" minoriteter (se f.eks. Lindstad og Fjeldstad 1999). Dette er ikke nødvendigvis tilfelle i de mediene som dekker andre deler av landet, slik blant andre *Aftenposten*journalisten Jan Gunnar Furuly kommenterer i en artikkel om dekningen av samiske forhold i mediene:

Uten unntak bærer de store, ressursrike redaksjonene her sør på, preg av at man ikke har noen seriøs og løpende dekning nyhetsdekning av samene som etnisk gruppe (1994: 7).

Den mangelfulle dekningen tilskriver Furuly at nyheter om samiske forhold ikke oppfattes som relevante og interessante for lesere utenfor de samiske områdene. Når de når opp, er det "gjærne de dramatiske, kuriøse og iøynefallende sakene som blir slått opp". Furulys erfaringer som journalist bekreftes til dels i vårt eget materiale, selv om det er vanskelig for oss å trekke konklusjoner ut fra de få sakene vi har fra hovedstadspressen.

På grunn av den omfattende dekningen av samerettsutvalgets innstilling, ventet vi i norske medier å finne eksempler på den identitets- og rettighetsdebatten som foregår både innenfor det samiske samfunnet, og mellom det samiske og det norske samfunnet. Debatten om samerettsutvalgets innstilling omfattet en lang rekke artikler, reportasjer og leserbrev der temaet ble aksentuert på ulike måter. På dette punktet kan vi også trekke sammenligninger med en tidligere undersøkelse av representasjon av samiske spørsmål i norske medier, Øystein L. Pedersens hovedoppgave i sosiologi, *Et mediedrama om samisk kultur* (Pedersen 1998).

Pedersen analyserte debatten etter framleggningen Samerettsutvalgets innstilling i 1997, slik den ble dekket i seks norske aviser (*Aftenposten*, *Arbeiderbladet* (nå *Dagsavisen*), *Dagbladet*, *Klassekampen*, *Finnmark Dagblad* og den samiske avisa *Sáogat*). I analysen stilles spørsmålet om "hvordan Norges urbefolkning presenteres i en moderne offentlig debatt gjennom sentrale medier" (1998: 10), og det er lagt særlig vekt på utvelgelsen av kilder og på framstillingen av samisk kultur. Pedersen bruker en diskursanalytisk tilnærming basert på strukturalistiske og narrative teorier, der de sentrale analytiske begrepene er *mediedramaturgi*, *kildeutvelgning* og *nøkkelfortelling*. Ved hjelp av

disse faktorene søker han å ”forklare hvordan mediene gjentar og til og med forsterker de rådende tanker og meninger i samfunnet” (1998: 29). Utgangspunktet hans er med andre normativt og rettet mot å forstå og forklare hvordan samisk kultur blir framstilt og hvordan dette reproducerer bestemte oppfatninger.

I analysen finner Pedersen at de seks avisene dekker omtrent de samme temaene, men at de presenteres og vinkles ulikt. Temaene grupperes rundt to dikotomier, kultur mot natur, og modernitet mot tradisjon. Mye av debatten dreier seg om definere hva moderne samisk identitet er, både i forhold til tradisjonelle samiske næringer og livsformer, og i motsetning til *norsk* identitet:

Samene må forsøke å definere sin egenart ved hjelp av kulturelle kjennetegn, ferdigheter og virksomheter som både samer og ikke-samer kan gjenkjenne og godta som relevante skilletegn (1998: 68).

Debatten om hva som skal gjelde som ”relevante skilletegn” for en kultur er velkjent fra sosialantropologien generelt, og gjenfinnes også i litteraturen om samisk kultur (se f.eks. Thuen 1986, Eidheim 1997, Stordahl 1998). Både i litteraturen for øvrig og i Pedersens analyse er det fortellingen om samene som naturfolk som stilles opp mot moderne samiske livsformer. Denne fortellingen brukes også av det Pedersen kaller ”samiske nasjonalister” (1998:71), enten for å framheve at den samiske kulturen har gått tapt, eller for å betone annerledesheten. Heller ikke i vårt materiale er det vanskelig å finne eksempler på ulike posisjoner i den offentlige debatten om hva samisk identitet og kultur er.

Pedersen finner i sin analyse at det utkrystalliserer seg et skille mellom kulturjournalistene og nyhetsjournalistene i Oslo-avisene, der de førstnevnte

beskriver det fremmede og eksotiske som noe de selv mener at de ikke er. Eller snarere hva det moderne, norske samfunnet har utviklet seg vekk fra: fra natur til kultur. Når argumentasjonen bygger på hva som skiller den samiske fra den norske og når mediene er ute etter spennende vinklinger blir fortellingene om den samiske kulturen sentral både i beskrivelser og argumentasjon (Pedersen 1998:68).

I vårt materiale har vi for få saker fra Oslopressen til å kunne trekke statistisk generaliserbare konklusjoner, men følgende eksempel fra en reportasje fra Pasvik kan illustrere Pedersens argumentasjon om at man blant Oslopressens kulturjournalister har en

tendens til å sette likhetstegn mellom det fremmede og det samiske:

Både folk og fe vil hjem. Reinsdyrene får opp dampen og traver målbevisst hjem til lav og mose, i sledene gleder vi oss til jordgamme, badstu og et måltid på verdens nordligste gourmetrestaurant. (...) Det mangler bare at Mari Boine står på vidda og joiker under stjernehimmelen (Rie Bistrup, 'Kulinarisk fryd på vidda', *Aftenposten* 13.3.1999).

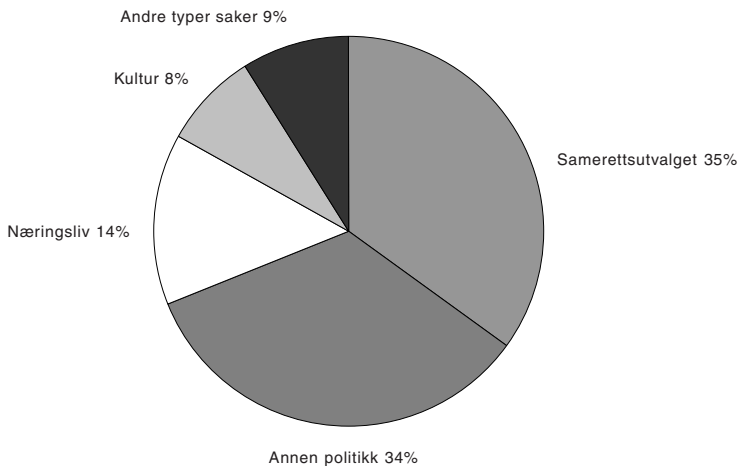
I denne artikkelen er referansen til musikeren Mari Boine den eneste eksplisitte referansen til det samiske, men fortellingen er ellers gjennomgående spekket med eksotiske beskrivelser av hvordan deltakerne på turen opplevde kjøring med rein (i motsetning til snøscooter som de også fikk tilbud om, men kontant avviste), møtet med lokale mattradisjoner og naturen i Øst-Finnmark. Med andre ord: det er møtet med naturen og naturfolket som skildres. Skillet mellom 'oss' (de besøkende) og 'dem' (de lokale) er fremtredende gjennom hele reportasjen. Som nevnt har vi ikke belegg i vårt materiale for å generalisere om dette, men eksempler som dette forsterker inntrykket av at Pedersen og Furuly har rett på mange avgjørende punkter.

Samiske saker i aviser og fjernsynsnyheter

Pedersens analyse er interessant som utgangspunkt for analysen av vårt materiale. Den er som nevnt en av de få undersøkelsene som faktisk har undersøkt hvordan samiske saker blir framstilt i ikke-samiske medier. I tillegg er analysen av debatten av samerettsutvalgets innstilling direkte relevant i tilknytning til den analysen vi gjennomfører, fordi samerettsutvalgets innstilling er det temaet som hyppigst går igjen også i vårt materiale. Av de 302 sakene vi fant i de 19 avisene vi har analysert, omhandler ca en tredjedel, eller 105 saker, dette temaet (figur 1). Av den grunn har vi skilt ut saker om dette temaet som egen kategori. Stoff om samerettsutvalgets innstilling utgjør også halvdel av de politiske sakene.

Ingen andre temaer er tilnærmedesvis like viktige, og vi har derfor slått sammen alle andre politiske saker. Kulturstoffet utgjør 8%, næringslivsstoffet 14% og andre typer saker 9%. Kultur- og næringslivsstoffet var opprinnelig delt inn i flere underkategorier, men ettersom det var så få enheter i hver kategori, velger vi å se bort fra disse her. Det kan imidlertid nevnes at temaet reindrift totalt dominerer næringslivsstoffet.

Figur 1. Avisernes dekning av samiske saker. Fordeling av saker på hovedtema (prosent)

TV-nyhetene: samiske saker blir nyheter i nord

Nyheter om samiske forhold finnes bare i en av nyhetssendingene på fjernsyn, i *Nordnytt*, altså NRKs daglige 15-minutters nyhetssendinger til de tre nordligste fylkene, Nordland, Troms og Finnmark. I *Nordnytt* har hver sending fra 7-10 saker totalt, og det er ca en samisk sak per sending. I løpet av de to ukene vi har analysert, hadde *Nordnytt* 9 saker fordelt på 10 sendinger. Temamessig var sakene hentet fra alle stoffkategorier, inkludert kultur, samerettsutvalget, andre politiske saker og andre saker, som f.eks. tilbakeleveringen av hodeskaller fra Universitetet i Oslo. *Nordnytt* dekker sannsynligvis samiske saker rutinemessig, på samme måte som Finnmarksavisene og i *Nordlys* (se under). Dette er høyst sannsynlig uttrykk for bevisste prioriteringer innad i redaksjonene.

Ingen andre fjernsynsnyhetssendinger dekker samiske forhold i noen tilsvarende utstrekning. NRKs hovedsending, *Dagsrevyen*, hadde ingen saker om samiske forhold i undersøkelsesperioden, mens TV2 Nyhetene hadde 1 – en, et intervju med sametingspresidenten Sven-Roald Nystø. *Midtnytt*, distriktssendingene for Trøndelag, som er det sentrale sørsamiske området, hadde en sak som omhandlet at samer deltok i en stor militærøvelse, og den ble også sendt på *Nordnytt*. Vi kan med andre ord konkludere med at samiske saker sjelden eller andre når opp i konkurransen med andre TV-nyheter verken på riksnettet eller utenfor Nord-Norge.

Debatten om Samerettsutvalget

Samerettsutvalgets innstilling er den tallmessig viktigste saken i vårt materiale, og det er heller ikke vanskelig å argumentere for at den også var den mest sentrale politiske konflikten omkring majoritets-/minoritetsrettigheter i Norge på det tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført. I innsamlingsperioden (februar – mars 1999) var innstillingen ute til høring blant berørte parter, og en rekke kommunestyre, organisasjoner og andre hadde innstillingen til behandling i denne perioden. Når vi fordeler sakene på avisene ser vi imidlertid at det først og fremst er i regionavisa *Nordlys* og fire av lokalavisene i Finnmark (*Altaposten*, *Finnmark Dagblad*, *Finnmarken*, og *Sør-Varanger Avis*) som vi, naturlig nok, finner denne debatten (tabell 1).

Det er også disse avisene som har den største andelen av samiske saker totalt sett. Vi ser også at den femte lokalavisa i fylket, *Finnmarksposten*, som bare kommer ut med en utgave i uka og kun dekker kystkommunen Nordkapp der den samiske befolkningen relativt sett er liten i forhold til andre deler av Finnmark, har hentet de tre sakene om samiske forhold fra debatten om samerettsutvalgets innstilling. Datagrunnlaget for denne avisen er imidlertid så lite (to utgivelser) at vi ikke kan vite om det er tilfeldig at de bare hadde saker om samiske forhold i den perioden vi har undersøkt.

Tabell 1 viser den absolutte fordelingen av saker mellom avisene, og det framkommer klart at

Tabell 1. Fordelingen saker på tema og aviser. Absolutte tall

	Sameretts- utvalget	Annen politikk	Kultur	Næringsliv	Andre typer saker	Total
Aftenposten		1			3	4
Adresseavisen		1				1
Altaposten	12	9	7	7	3	38
Arbeidets Rett	1			1		2
Finnmark Dagblad	20	23	7	7	6	63
Finnmarken	37	18	4	6	3	68
Finnmarksposten	3					3
Framtid i Nord	2	6		2	1	11
Fremover		3	1			4
Harstad Tidende	3	4			2	9
Helgeland Arbeiderblad		4		6	1	11
Nordlands Framtid		1	2	1		4
Nordlandsposten		2	1	2		5
Nordlys	9	16		7	4	36
Rana Blad		4		1		5
Sør-Varanger Avis	17	5	3	1	3	29
Troms Folkeblad	1			1	1	3
Trønder-Avisa		5			1	6
Total	105	102	25	42	28	302

dersom vi ser bort fra *Nordlys* som kommer ut i Tromsø, er det ingen av avisene utenfor Finnmark som i tilnærmelsesvis like stor grad tar opp samiske saker. Fordelingen av saker mellom avisene er ikke direkte sammenlignbar fordi vi ikke har skilt mellom fådagersaviser og seksdagersaviser, men tendensene er like klare uansett. Forskjellen mellom henholdsvis *Finnmark Dagblad* (63 saker), *Finnmarken* (68 saker) og *Sør-Varanger Avis* (29 saker) forsvinner når vi vet at den sistnevnte bare kommer ut tre ganger i uka. *Altaposten*, som er en seksdagersavis, har slik sett færrest saker, men den har likevel mange flere saker enn lokalaviser av samme størrelse som utkommer andre steder.

Disse resultatene var forventet og er ikke egnet til å overraske noen. Finnmark rommer det samiske kjerneområdet og har den største samiske befolkningen. Sametinget og en rekke andre samiske institusjoner er lokalisert i fylket, og det var i hovedsak forvaltningen av land og vann i Finnmark samerettsutvalget behandlet i sin innstilling. Alle disse faktorene forklarer at lokalavisene i Alta, Sør-Varanger, Vadsø og Hammerfest, som kommer ut i og dekker kommuner med betydelig samisk befolkning, også har mye stoff om samiske forhold. Dette er også i tråd med våre forventninger om at disse mediene dekker samiske saker mer eller min-

dre rutinemessig: de har både et kulturelt og et økonomisk argument for å ha god dekning av saker som store deler av deres reelle og potensielle lesere innenfor deres eget dekningsområde vil være opp-tatt av.

I motsetning til alle andre lokalaviser dekker finnmarksavisene alle saksområder, så selv om de politiske sakene er helt dominerende er disse avisene de eneste som dekker samiske forhold ut fra både politiske, kulturelle, økonomiske og andre vinkler. Dette er ikke uventet ettersom den samiske befolkningen er størst i Finnmark, men det er slående i forhold til aviser som kommer ut andre steder. *Nordlys* er den eneste avisa som kommer opp mot finnmarksavisene, ettersom den er en ressurssterk regionavis med målsetting om å være en avis for hele Nord-Norge. Avisa har samiskspråklige journalister, og har åpenbart definert samepolitikk som et sentralt dekningsområde. Dette framkommer også ved at avisen dekker Sametinget.

Lokalt og ikke-lokalt

For finnmarksavisene er mye av stoffet om samiske forhold lokalstoff, dvs at det er hentet fra kommuner der den aktuelle avisen har mer enn ti prosent husstandsdekning. Når vi ser på sakene under ett,

Tabell 2. Fordeling av tema på geografisk område. Absolutte tall

	Lokalt	Ikke-lokalt	Ikke klassifiserbart	Total
Samerettsutvalget	50	54	1	105
Annen politikk	48	52	2	102
Kultur	22	1	2	25
Næringsliv	19	21	2	42
Andre typer saker	13	12	3	28
Total	152	140	10	302

altså den totale mengden av saker i alle 19 aviser, kommer det imidlertid fram et annet og helt klart mønster. Med unntak av kulturstoffet, der 22 av 23 artikler er hentet fra lokalsamfunnet, er det akkurat like mye lokalt som ikke-lokalt stoff i alle andre kategorier. Det er vanskelig å forklare dette, men en sannsynlig årsak er at i avisene utenfor Finnmark er oppslagene ofte hentet fra NTB eller fra andre medier.

Mange saker som omhandler samiske forhold er i også i sin natur regionale eller nasjonale. Dette gjelder blant annet samerettsutvalgets innstilling, som er regionalt og ikke lokalt forankret. En annen sak som fikk flere oppslag i mange av våre aviser, var den såkalte "hodeskallesaken", som omhandlet samenes krav om å få utlevert hodeskallene etter de henrettede etter Kautokeino-opprøret i 1852 fra Universitetet i Oslo.⁷ Denne saken kunne ikke klassifiseres som lokalsak noe sted, ettersom den berørte forholdet mellom den norske staten og hele det samiske samfunnet, samtidig som den genererte mange oppslag og gikk igjen i mange av avisene vi har i vårt utvalg.

Konflikt og konsensus

I vårt materiale finner vi også igjen de samme frontene i debatten om samerettsutvalgets innstillingen

som Pedersen (1998) beskriver i sin analyse. Samerettsutvalgets innstilling genererer halvdel av førstesideoppslagene, i underkant av en tredjedel av andre nyhetssaker, og halvdel av leserinnleggene (tabell 2).

Dekningen av denne saken gir en indikasjon på spenningene mellom det samiske og det norske samfunnet. Det er i denne kategorien vi finner deknningen av kommunestyrenes behandling av innstillingen, og det er også her vi finner at sterke meninger kommer til uttrykk. Et eksempel er deknningen av Sør-Varanger kommunestyres behandling av Samerettsutvalgets innstilling, der kommunestyret avviste innstillingen i sin helhet. Dette utfallet var ikke typisk, – i alle andre kommuner som var omtalt i vårt materiale kom kommunestyret med en anbefaling om hvilket alternativ det støttet.

I et av oppslagene i *Sør-Varanger Avis* om kommunestyrets behandling av samerettsutvalgets innstilling, refereres blant annet en representant når han begrunner sin stemmegivning slik:

At samene er et urfolk bygger på et tvilsomt historisk grunnlag. De må holdes unna flere maktposisjoner og ikke få flere (Leif Sommer, representant for Venstre i Sør-Varanger kommunestyre, sitert i *Sør-Varanger Avis* 25.2.1999).

Tabell 3. Tema fordelt på type artikler. Absolutte tall

Type artikkel/enhet	Sameretts- Utvalget	Annen politikk	Kultur	Næringsliv	Andre typer saker	Total
Hovedoppslag	5	4			1	10
Større nyhet	39	48	6	25	8	126
Nyhetsnotis	26	29	7	12	7	81
Mening	32	17	5	4	6	64
Annet	3	4	7	1	6	21
Total	105	102	25	42	28	302

I denne saken tar avisen på lederplass til orde for en mer forsonende tone i debatten om innstillingen, mens det finnes leserinnlegg i samme avis som hevder lignende synspunkt. Lederen i Finnmark Høyre skriver f.eks. at

Dessverre er det nå flere og flere partier som går inn for å opprette en Finnmark Grunnforvaltning med medlemmer både fra Fylkestinget og Sametinget. Dette har Finnmark Høyre hele tiden vært imot. Vi har ansett Fylkestinget for å være representativt for hele befolkningen i fylket. Da er det ikke nødvendig at Sametinget skal få 'ekstra' representasjon (Birger Westlund, leder Finnmark Høyre, leserbrev i *Sør-Vanger Avis* 25.2.1999).

Disse og en rekke andre utsagn i reportasjer og leserbrev dokumenterer konfliktene omkring samiske rettigheter er og har vært sterke i Finnmark, og at konfliktene mellom folkegruppene er et tema som også preger den lokale mediedekningen. På dette punktet bryter våre funn med et veletablert resultat fra lokalmedieforskningen som sier at lokale medier har mindre konfliktorientert stoff enn medier som dekker større geografiske områder og befolkningsgrupper. Dette gjelder i Norge såvel som andre steder i verden. Medier som dekker små samfunn er generelt mer tilbøyelig til å være orientert mot konsensus og harmoni enn medier som har et større nedslagsfelt. Noen av årsakene til dette ligger sannsynligvis at det er større sosiale og økonomiske risiki forbundet med å blottstille konflikt og uro i samfunn der "alle kjenner alle" (Tichenor et al 1972, Skogerbø og Lundby 1988; Futsæter 1991 m.fl.). Vi forventet at denne generelle hypotesen også ville være gyldig for våre analyser, altså at det i liten grad ville være lokalavisene som dekket konflikter mellom det samiske og det norske samfunnet, men at slike saker i større grad vil dekkes av regionale eller riksmidier.

Våre resultater tyder imidlertid på at dette ikke stemmer for lokalavisene i Finnmark når det gjelder denne saken. I de to ukene vi har undersøkt er konfliktnivået rundt samerettsutvalgets innstilling høy, og det er tydelig både fra dekingen av den politiske debatten, og ut fra leserbrevene, at mange lokalsamfunn er dypt splittet i synet på samiske rettigheter. Saken berører kulturelle konflikter i et fylke som i flere hundre år har huset flere folkegrupper, og temaer som rasisme, forskjellsbehandling og fordommer kommer klart fram i avisspalte. Også regionavisa *Nordlys*, slik vi forventet, gjenspeiler det høye konfliktnivået i Finnmark omkring forvaltningen av land og vann.

For avisene utenfor Finnmark finner vi et litt annet mønster: i de fleste avisene er det relativt få saker om samiske forhold, og selv om debatten om samerettsutvalgets innstilling også i noen grad dekkes, er dekingen av mindre omfang, og vi finner ikke den samme konfliktorienteringen. Noe av dette kan forklares ut fra at innstillingen først og fremst omfatter og berører Finnmark. Den skaper derfor mindre debatt og konflikt i andre områder. Men med tanke på at avisene er valgt ut fordi de dekker områder der det finnes en relativt stor samisk befolkning, og når vi også vet at det i en del områder er større eller mindre konflikter om det samiske, er det påfallende at dekingen av samiske forhold totalt er så liten. Bare *Framtid i Nord*, fådagetsavisen som kommer ut i Nord-Troms og mellom annet dekker den samiske kommunen Kåfjord, har en noe mer omfattende deking.

I aviser som *Troms Folkeblad* (utkommer på Finnsnes, Sør-Troms), *Fremover* (utkommer i Narvik, Nordland), *Harstad Tidende* (utkommer i Harstad, Sør-Troms), *Nordlandsposten* og *Nordlands Framtid* (begge utkommer i Bodø), er det samiske nesten usynlig, til tross for at alle disse avisene dekker kommuner i Troms og Nordre Nordland med en til dels betydelig og konsentrert samisk befolkning. Avisene *Fremover* og *Harstad Tidende* har kommuner med opptil 20% samer i sitt dekningsområde uten at dette gjenspeiles i vårt materiale.

For å forklare disse tilstandene kan vi henvise til en annen veletablert hypotese i lokalmedieforskningen, nemlig det at lokalmedier fungerer som bærere, formidlere og fortolkere av det kulturelle fellesskapet i det lokalsamfunnet de dekker, heller enn som kritiske overvåkere. Ut fra denne hypotesen kan lokalaviser ikke forventes å være konfliktorienterte. I stedet spiller de en alternativ rolle, nemlig at de ved sin rapportering og formidling av store og små hendelser fra folks nærmiljø og hverdagsliv, medvirker til at folk føler tilhørighet til stedet de bor på (Stamm 1985, Skogerbø og Lundby 1988, Futsæter 1991, Lundby og Futsæter 1993).

I følge denne hypotesen ville vi altså forvente at når lokalavisene dekker saker om samiske forhold, hentes disse fra og framstilles som lokale saker der avisen kommer ut. Uten å kunne påvise dette bestemt, er det fristende å foreslå at det kanskje er i disse avisene vi finner konsensusorienteringen: ved å holde dekingen på et lavt nivå, unngår en også å røre ved de lokale konfliktene omkring det samiske. Sagt på en annen måte: når lokalavisene i disse områdene ikke omtaler samiske forhold kan

det like godt forklares ved at lokalavisene i liten grad tar opp konfliktfylte saker, som at det ikke finnes saker å ta opp. Vi skulle derfor ikke forvente at de lokale avisene i særlig grad tar opp samiske saker dersom de er konfliktfylte og kontroversielle. Hvorvidt dette er en forklaring som stemmer for avisene i Sør-Troms og Nordre Nordland, kan vi imidlertid bare spekulere i. Det kan være at den lave dekningen i disse avisene er et resultat av tilfældige variasjoner, og skyldes at det i de to ukene vi har hentet vårt utvalg fra, skjedde lite i avisenes dekningskommuner.

Dersom vi ser på de resterende lokalavisene i vårt utvalg, *Arbeidets Rett* (Røros), *Helgeland Arbeiderblad* (Mosjøen), *Rana Blad* (Mo i Rana) og *Trønder-Avisa* (Steinkjer) kommer alle ut i det sør-samiske området der den samiske bosettingen er adskillig mindre og mer spredt enn lenger nord. Avisenes dekning preges også av dette, men det er sammenligningsvis ikke færre saker i disse avisene enn i avisene Sør-Troms og Nordre Nordland. Det som imidlertid preger disse avisenes oppslag er at det er enkelte lokale konflikter som genererer flere oppslag.

I *Trønder-Avisa* genererte den pågående debatten om den sørsamiske internatskolen i Hattfjelldal flere oppslag, mens *Helgeland Arbeiderblad* vier mye plass til en konflikt mellom reindrift og turisme i samme kommune. I den førstnevnte saken er det bruken av internatskole for samiske barn som ikke får skoletilbud på sitt eget hjemsted som er gjenstand for debatt, i den andre er det spørsmål om konflikten mellom tradisjonelle samisk næringer i møtet med moderne turisme ('Norgesfararleden'). I begge sakene er det den samiske levemåten og kulturen i møtet med det norske samfunnet som settes under lupen. I skolesaken er det underliggende spørsmålet om små barn bør sendes på internatskole for å få et tilbud på sitt eget språk. I saken om Norgesfararleden skriver *Helgeland Arbeiderblad* på lederplass:

Av egeninteresse bør samenes talsmenn snarest ønske ungdommene velkomne til Harvasstua. Også samene er avhengig av en viss bosetting i distriktene. De produserer varer som noen skal kjøpe, og de er avhengige av både offentlige og private servicefunksjoner som bare et stabilt folketall kan garantere. Samenes kritikere bør snarest stoppe sin kampanje mot Norgesfararleden. Ser de ikke at de skader sine egne interesser like mye som de unge etablerere? (leder i *Helgeland Arbeiderblad* 11.3.99).

I disse sakene er det ikke opphetet debatt om etnisk identitet, urfolksstatus og rettigheter som dominerer, det er interessekonflikter både innad i det samiske og mellom det samiske og det norske samfunnet som er konfliktenes kjerne. I begge tilfellene gjelder det uenighet om hva som tjener samisk kultur best. Trekker vi konflikten langt nok, kan vi si at det er spørsmålet om isolasjon eller integrasjon som er på dagsordenen.

Avslutning

I denne oversikten over representasjonen av samisk kultur og samfunnsliv i norske medier, kan vi trekke tre hovedkonklusjoner:

- det er stor forskjell mellom Finnmark og andre regioner. I Finnmark dekker lokalavisene samiske saker både på kommentar- og nyhetssidene, og de dekker også alle typer saker, ikke bare politiske nyheter. Det er likevel verdt å merke seg at samerettsutvalgets innstilling genererer mellom en tredjedel og halvdel av oppslagene i hver avis i den perioden vi har undersøkt, noe som gjør det rimelig å spørre hvor stor dekningen dersom denne saken ikke hadde vært av en slik karakter.
- det er også i finnmarksavisene vi i hovedsak finner konflikten om samisk identitet og samiske rettigheter. I motsetning til det vi kunne forvente ut fra tidligere forskning om lokale aviser, rapporterer disse lokalavisene i Finnmark, om betydelige konflikter både i Finnmark som helhet, men også innad i lokalsamfunnene. Dømmer vi ut fra leserbrev og referater fra debattene i kommunestyre, partier og organisasjoner, er Finnmark preget av sterke motsetninger og stor uenighet om hvordan innbyggerne skal håndtere sitt flerkulturelle samfunn. Det er uvanlig å finne så klare indikasjoner på lokale konflikter i lokalavisene, men så er også debatten om samiske rettigheter en debatt om konsekvensene av norsk kolonihistorie i nord.
- i resten av de samiske områdene og i de to store regionavisene, er dekningen av samiske forhold liten og i enkelte aviser så godt som ikke-eksisterende i den perioden vi har undersøkt. I lokalavisene er det svært lite som viser at det finnes kommuner med en betydelig samisk befolkning i Troms og Nordland. Den samiske befolkningen er slik sett en usynlig i avisenes dekning. Når saker tas opp av avisene utenfor Finn-

mark, viser resultatene fra det sørsamiske området at det også her er saker der det er konflikt enten innenfor det samiske samfunnet eller mellom det samiske og det norske, som dominerer. For vårt materiale gjelder denne konklusjonen i mindre grad for Troms og Nordre Nordland, men det kan være tilfeldig. For den samiske befolkningen i disse områdene, er det få oppslag i lokalmediene som vitner om at de er hjemmehørende der.

Våre forventninger om at samiske saker dekkes rutinemessig slår altså bare delvis til: Det er konflik-

ten om samiske rettigheter og andre politiske saker som genererer oppslag både i Finnmarksavisene og andre steder. Utover dette er det lite i mediebildet som tyder på at samisk kultur og samfunnsnivå er en selvfølgelig del av det norske samfunnet. Inntrykket vi sitter igjen med, er heller at mediernes dekning og mangel på dekning, reflekterer nettopp kontroversielle og uløste spørsmål i forholdet mellom det norske flertallet og den samiske minoriteten. I debatten om samerettsutvalgets innstilling er konflikten blåst åpen, i avisene utenfor Finnmark ser marginalisering ennå ut til å være et vanlig virkemiddel.

Noter

1. Prosjektet er delt opp i fire deler, en brukerundersøkelse, en analyse av samiske medier, en analyse av dekningen av samiske spørsmål i ikke-samiske medier, og en del som spesielt skal analysere rammebetingelsene for samiske medier. Formålet med kartleggingen, sett fra oppdragsgivers side, er å framskaffe et bedre underlagsmateriale for Sametingets arbeid med samisk medieplan. Sett fra norsk medievitenskap, gir prosjektet en unik mulighet til både å øke kunnskapen om minoritetsmedier i Norge, og til å studere dekningen av urfolksspørsmål i norske medier.
2. Tallene på den samiske befolkningen varierer enormt fra kilde til kilde. Vi har valgt å bruke tall hentet fra *Informasjon om Sametinget*, et foredrag som representanter for Sametinget i Norge bruker i offisielle sammenhenger (Sametinget 1999). Disse samsvarer stort sett med tall som Sametinget i Sverige har lagt ut på sine hjemmesider.
3. I de nye forskriftene til mineralloven er Sametinget gitt myndighet til å utsette vedtak om konsesjon til bergverksvirksomhet.
4. For mer omfattende drøftinger av samiske rettigheter, se mellom annet Broderstad 1994, 1997, og Eidheim (red.) 1999.
5. Spesielt ser dette ut til å gjelde i Danmark. I litteraturen om dansk kultur og identitet finnes det nesten ikke henvisninger til at Danmark alltid har vært en flerspråklig, flerkulturell stat med store ikke-danske språklige minoriteter innenfor sine grenser (grønlandere, færøyinge, tyskere). Heller ikke mediestudiene som omhandler det flerkulturelle Danmark nevner dette i særlig grad – det er mediernes dekning av innvandrere fra andre, og i hovedsak ikke-europeiske, land som undersøkes.
6. I Finnmark gjelder dette først og fremst det 'samiske kjerneområdet' som omfatter kommunene Karasjøk, Kautokeino, Nesseby, Porsanger og Tana, og i Troms

er Kåfjord samisk kommune. Når kommunen er trespråklig, som Porsanger, brukes også finsk eller kvensk (meankieli) som administrasjonsspråk.

7. Denne saken er en av de mest illustrerende for hvordan det norske samfunnet har forholdt seg til det samiske. To av deltakerne i det som senere er blitt kalt Kautokeino-opprøret ble henrettet i Oslo. Hodeskallene deres ble ikke returnert til familiene, men ble i stedet brukt av Anatomisk institutt til såkalt forskning. For noen år siden forlangte etterkommere av de avdøde å få utlevert hodeskallene, og etter lange forhandlinger med Universitetet i Oslo, ble dette også utfallet våren 1999. Etter i lang å ha trenert saken, endte den med at UiO offentlig beklaget hendelsen. Historien om hodeskallene er belyst i et fjernsynsprogram laget av NRK Sameradioen i 1998, og i en rekke oppslag i dagspressen høsten 1998 og våren 1999. Kautokeinoopprøret er omtalt i mange historiske verk, men den mest omfattende drøftingen finnes antakelig hos Zorgdrager (1997).

Referanser

- Berg, Bård A. (udatert) *Historisk bakgrunn for Samerettsutvalgets arbeid*. Bergen.
- Broderstad, Else Grete (1994) *Samepolitikk – interessemaksimering eller identitetsskaping?* Hovedoppgave i statsvitenskap. Tromsø: Universitetet i Tromsø, Institutt for samfunnsvitenskap.
- Brune, Ylva (red.) (1998) *Mørk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktningar och rasism*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Broderstad, Else Grete (1997) *Saami Identity in Cultural and Political Communities*. Working paper no. 9, March 1997. Oslo: ARENA.
- Brox, Ottar (1991) *Jeg er ikke rasist, men... Hvordan får vi våre meninger om innvandrere og innvandring?* Oslo: Gyldendal.

- Eidheim, Harald (1997) Ethno-Political Development among the Sami after World War II. The Invention of Selfhood, i Gaski, Harald (red.) *Sami Culture in a New Era. The Norwegian Sami Experience*. Karasjok: Davvi Girji o.s.
- Eidheim, Harald (red.) (1999) *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*. Oslo: Cappelen.
- Foredrag holdt på diverse konferanser i forbindelse med ulike organisasjoners behandling av Samerettsutvalgets innstilling NOU 1997:4 Naturgrunnlaget for samisk kultur.
- Furuly, Jan Gunnar (1994) Samer – mer enn Norge Rundt? *Samora*, 16(4), 7-9.
- Futsæter, Knut Arne (1991) *Avislesing i et sosiokulturelt perspektiv*. Oslo: Universitetet.
- Husband, Charles (1994) *A Richer Vision*. London: John Libbey.
- Hætta, Odd Mathis (1984) *NRK's samiske sendinger: 1946-84*. Hovedoppgave i samisk. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Hætta, Odd Mathis (1986) *Bysamelytterundersøkelse 1984*. NRKs undersøkelse av Sameradioens publikum i Østlandsområdet. Alta: NRK, Forskningen.
- Hætta, Odd Mathis (1988) NRKs sørsamiske lytterundersøkelse: 1986-87. Alta.
- Lindstad, Merete og Øyvind Fjellstad (1999) *Pressen og de fremmede. Søkelys på mediernes innvandrerbilde*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Lundby, Knut og Knut Arne Futsæter (1993) *Flerkanal-samfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mo, Kristin Beate Risvand (1999) *Mellom anerkjennelse og marginalisering. Representasjon av innvandrere og innvandrersaker i TV-nyhetene*. Hovedoppgave i medievitenskap, Oslo: Universitetet.
- NOU 1982: 30 *Maktutredningen. Rapporten om massemedier*.
- NOU 1984: 18 *Om samenes rettsstilling*.
- NOU 1997: 4 *Naturgrunnlaget for samisk kultur*.
- Ottosen, Rune (1996) *Fra fjærpenn til Internett. Journalister i organisasjon og samfunn*. Oslo: Aschehoug i samarbeid med Norsk Journalistlag.
- Pedersen, Øystein L. (1998) *Et mediedrama om samisk kultur*. Hovedoppgave i sosiologi. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Skogerbø og Lundby (1988) *Medier, kultur og regional identitet*. Rapport nr. 1. Oslo: Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.
- Solbakk, John T. (1997) Sami Mass Media – Their Role in a Minority Society, i Gaski, Harald (red.) *Sami Culture in a New Era. The Norwegian Sami Experience*. Karasjok: Davvi Girji o.s.
- Stamm, Keith R. (1985) *Newspaper Use and Community Ties: Toward a Dynamic Theory*. Norwood, N.J.: Ablex.
- Stordahl, Vigdis (1998) *Same i den moderne verden. Endring og kontinuitet i et lokalsamfunn*. Karasjok: Davvi Girji o.s.
- Thue, Trond (1986) Forholdet mellom etniske grupper – noen samfunnsvitenskapelige refleksjoner, i Erke, Reidar og Asle Høgmo (red.) *Identitet og livsutfoldelse*. Samisk utdanningsråd, Karasjok: Davvi Girji o.s.
- Tichenor, Phillip J., George A. Donohue and Clarice N. Olien (1980) *Community Conflict & The Press*. Beverly Hills, Calif.: Sage Publications.
- Tveiten, Oddgeir med Jon Martin Førland (1998) *Medienedslag i norsk flyktningpolitikk*. Rapport nr. 39. Bergen: Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen.
- Varsi, Magne Ove (1983) *Samisk ytrings- og pressefrihet under den norske støvel*. Hovedoppgave ved Norsk Journalisthøgskole, Oslo.
- Zachrisson, Inger (1997) *Möten i gränsland. Samer og germaner i Mellan-Skandinavien*. Stockholm: Statens historiska museum.
- Zorgdrager, Nellejet (1997) *De rettferdiges strid : Kautokeino 1852: samisk motstand mot norsk kolonialisme*. Oversatt fra nederlandsk av Trond Kirkeby-Garstad. Nesbru/Oslo: Vett & viten i samarbeid med Norsk folkemuseum.

